

ปรัชญาพุทธศาสนาเถรวาท Theravada Buddhist Philosophy

พระประภาส ปณฺญาคโม*

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์คือ ๑) เพื่อศึกษาความงามในเชิงสุนทรียะ ๒) เพื่อศึกษาเบญจธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท ๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์เบญจธรรมของพุทธปรัชญาเถรวาทในเชิงสุนทรียะ เป็นงานวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research)

ผลการวิจัยพบว่า สุนทรียะแบบตะวันตก มีความเชื่อพื้นฐานที่ขัดแย้งกันตามแต่ลัทธิ ศาสนา และคตินิยม และศิลปะนิยมล้วนให้เหตุผลแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง และหลักทฤษฎีความงามเป็นหลักที่แสดงให้เห็นถึงกลุ่มต่างๆ ที่มองคุณค่าความงาม และตัดสินว่างามหรือไม่งาม ประสบการณ์สุนทรียะก็เป็นการตัดสินอีกอย่างหนึ่งในการมองความงามเช่นเดียวกัน ไม่ว่าจะในปรัชญาฝั่งตะวันตกหรือตะวันออก คุณค่าทางสุนทรียะ คือคุณสมบัติของวัตถุที่ถูกสร้างสรรค์ และตกแต่งให้เกิดความงามไม่ได้เป็นสุนทรียะเพราะใครๆ ให้การยอมรับว่าเป็นสุนทรียะ ความเป็นสุนทรียะ ไม่ได้มีเพราะการยอมรับว่าเป็นสุนทรียะ โดยมนุษย์เป็นผู้กำหนดหรือตัดสินให้เป็นหรือไม่เป็น แต่เป็นสุนทรียะเพราะวัตถุนั้นๆ มีคุณสมบัติแห่งความเป็นสุนทรียะแล้วอย่างแท้จริง

ความงามและคุณค่าที่เกิดขึ้นในเบญจธรรมนั้นเป็นสิ่งเริ่มต้นของการมีธรรมทำให้เกิดมีคุณค่าต่อตนเองและผู้อื่น เมื่อผู้ใดทำให้มาก มีมาก ก็เกิดคุณค่ามากและเป็นธรรมที่ค่อนข้างยั่งยืน ดี มีประโยชน์ และประโยชน์ที่เกิดขึ้นเป็นคุณค่าแท้หรือคุณค่าเทียม ก็ล้วนแล้วแต่เป็นประโยชน์ทั้งสิ้น ทำให้คนและสังคมมองว่าเป็นคนดี มีคุณค่าทั้งในการมองทางโลกและทางธรรม และกลายเป็นบุคคลสำคัญไปในที่สุด

จากการศึกษาวิเคราะห์เห็นได้ว่าผู้ที่ก้าวขึ้นสู่อริยะบุคคลในขั้นต้นนั้นต้องมีบันไดในการไต่ขึ้นไปและเบญจธรรมก็เป็นอีกข้อหนึ่งที่ขาดเสียไม่ได้ในการปฏิบัติเพื่อขึ้นสู่จุดสูงสุด (นิพพาน) เพื่อการทำให้เต็มของความเป็นมนุษย์ ต่อจากนั้นก็นำข้อธรรมที่ละเอียดยิ่งกว่ามาปฏิบัติเพื่อให้บรรลุจุดสูงสุดได้ ความงามและคุณค่าที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติกล่าวได้ว่างามในเบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุดได้ คุณค่าที่เกิดขึ้นจึงเป็นคุณค่าแท้ที่มีแต่ประโยชน์ฝ่ายเดียวนั่นเอง

คำสำคัญ: ปรัชญาพุทธศาสนา, เถรวาท

* นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Abstract

This thesis has main purposes: 1) to study the beauty in aesthetics, 2) to study Bencadhamma in Theravāda philosophy, 3) to analyze the beauty and value of Bencadhamma in Theravāda philosophy. A result of this study was found that the western aesthetics had opposite beliefs. Both morality and art appreciation gave absolutely different reasons. The theory of Beauty was the center to mention all groups referring to the beauty and to examine whether it was the beauty or not. The aesthetic experience was one way of examination about the beauty. In the western or eastern philosophy, the value of aesthetics was the quality of material created and decorated for beauty. It was not aesthetic because all people accepted it as the aesthetic. In fact, the aesthetic did not arise because it was accepted as the aesthetic by human consideration or examination whether it was aesthetic or not. On the contrary, it was aesthetic because that material had a quality of the real aesthetic.

The beauty and value in Bencadhamma was starting the observance of Dhamma. This caused the value in the individual life and the other people. When one had done it greatly, one got the great value, sustainable Dhamma, and great benefits. The Benefits were possibly true value or untrue value. All of them were very useful to make people and societies believe that it was a moral man with the value of looking at the worldly value and the religious value. Thus, he became the most important person at the end.

The analytical study was found that a person would be in the first level of AriyaPuggala with self-development step by step. Similarly, he would not leave Bencadhamma in his practice to reach the highest level (Nibbana) in order to make the humanness complete. Then, he brought the other Buddhist principles into the practice for such achievement. The beauty and value from such practice covered the beauty in the beginning, the beauty in the middle level and the beauty in the last level. Thus, the apparent value was value to bring only benefits to human societies.

Keywords; Buddhist Philosophy, Theravada

๑. บทนำ

เมื่อมีการกล่าวถึง “สุนทรียศาสตร์” หรือ “ความงาม” ไม่ว่ามนุษย์เราจะอยู่ในชนชั้นวรรณะใดร่ำรวยหรือยากด้อยอย่างไรก็ตาม ทุกคนต่างต้องการที่จะเสพหรือสัมผัสกับสิ่งสวยงาม อย่างไรก็ตาม แม้แต่มนุษย์เลยแม้สัตว์บางชนิดก็ยังรักสวยรักงาม ความสวยงามจากสิ่งต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นความงามจากธรรมชาติหรือความงามที่เกิดจากการสร้างสรรค์ของมนุษย์ย่อมสามารถโน้มน้าวใจเราให้เกิดความรู้สึก และความประทับใจอันดีด้วยความสมบูรณ์ของรูป สี เสียง กลิ่นสัมผัส ถ้อยคำ และความคิด ความงามเป็นความกลมกลืนระหว่างเนื้อหากับรูปแบบ สำหรับความงามในแง่ของปรัชญาเป็นเรื่องราวของการพิจารณาถึงความเหมาะสม ประโยชน์ และมีคุณค่าต่อสังคมในทุกระดับ เราอาจกล่าวได้ว่า สุนทรียะนั้นมีส่วนประกอบเพื่อพัฒนาบุคลิกภาพต่างๆ ของแต่ละบุคคลให้เหมาะสมกลมกลืน^๑ เช่น ความสามารถด้านสติปัญญาที่เหมาะสมกับงาน หน้าตาและท่าทางที่เหมาะสมกับการแสดง เป็นต้น แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องของความงามในทรรศนะพุทธปรัชญาเถรวาทก็ถือว่าเป็นคุณค่าของร่างกายอย่างหนึ่งเหมือนดังพระพุทธพจน์ที่ตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลายการที่สุขหรือโสมนัสเกิดขึ้น เพราะอาศัยความงามความเปล่งปลั่งนี้ชื่อว่าเป็นคุณค่าแห่งรูปทั้งหลาย”^๒ และความงามที่เราต้องการสัมผัสนั้นเราสามารถที่จะสัมผัสได้ทั้งภายนอกและภายใน คือ ความงามที่เป็นภายนอกที่เราสัมผัสนั้นจะอยู่ในรูปแบบ (Form) ของรูปทรง สัดส่วน สี สัน เป็นต้น เรียกตามศัพท์ทางพุทธปรัชญาว่า รูปธรรมเพราะโดยปกติแล้วสภาวะจิตของมนุษย์ก็จะสัมผัสความงามในรูปแบบ (Form) ของรูปธรรมได้อย่างชัดเจนจนกลายเป็นเรื่องปกติ ส่วนความงามที่เป็น นามธรรม เราจะสัมผัสได้จากความรู้สึกภายใน ซึ่งขึ้นอยู่กับอารมณ์ที่จะเติมเต็มไปด้วยความรู้สึกจากจิตที่จะตัดสินว่าสิ่งนั้นดีสิ่งนั้นงามหรือสิ่งนี้มีคุณค่าต่อความรู้สึกของตนและสังคม แล้วสามารถอธิบายหรือชี้ให้ผู้อื่นสามารถรับรู้ไปกับเราได้ เพราะสิ่งที่เป็นนามธรรมนั้นเราไม่อาจที่จะสัมผัสได้ด้วยอวัยวะภายนอกมี ตา ขา แขน และมือ เป็นต้น และความรู้สึกภายในนั้นจัดเป็นความรู้สึกของจิตใจจะมีมากหรือน้อยก็ขึ้นอยู่กับธรรมชาตินิสัยส่วนบุคคลและการอบรม^๓ เหล่านี้ เป็นต้น

ความงามเป็นลักษณะอย่างหนึ่งของสุนทรียธาตุ (Aesthetical elements) ซึ่งสุนทรียธาตุมี ๓ อย่างคือ (๑) ความงาม (Beauty) (๒) ความแปลกหูแปลกตา

^๑คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ปรัชญาเบื้องต้น, (กรุงเทพมหานคร : นวสาส์นการพิมพ์, ๒๕๕๑), หน้า ๑๒๙.

^๒ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๗๑/๑๗๒.

^๓คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ปรัชญาเบื้องต้น, อ่างแล้ว, หน้า ๑๒๘.

(Pictures sequences) และ (๓) ความน่าทึ่ง (Sublimity)^๔ การถกปัญหาเรื่องสุนทรียชาติ ในปรัชญา ก็นับรวมถึงสุนทรียชาติในทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์ถือว่ามีสุนทรียชาติได้ ไม่ว่าจะ เป็นความงามตามธรรมชาติ (Natural beauty) หรือความงามในศิลปกรรม (Article beauty) ความน่าเกลียดน่ากลัวในจินตนาการ ความน่าทึ่งในศรัทธาต่อคำสอนของศาสนา ล้วนเป็นสุนทรียชาติทั้งสิ้น^๕ แต่ความเป็นสุนทรียชาติของสิ่งต่างๆ ก็ขึ้นอยู่กับมุมมองของแต่ละบุคคล ที่มีความรู้สึกกับสิ่งเหล่านั้นที่แตกต่างกันออกไป

พุทธปรัชญาเถรวาท ก็พยายามให้เหตุผลและแสดงทัศนะเกี่ยวกับความงาม ความดี และความไพเราะที่มีปรากฏอยู่ในหลักธรรมคำสอนต่างๆ ทางพระพุทธศาสนา ไม่ว่าจะ เป็นหลักธรรมที่ทำให้งามในหมวดของขันติและโสรจจะอันเป็นความงามจากความ เสงี่ยมอดทนอภัยยาศัยงามรักความประณีตหมตจดเรียบร้อยงดงาม ดังที่ปรากฏใน พระไตรปิฎกในหลายหมวดธรรม เช่น ธรรมมีความงามในเบื้องต้นหมายถึงศีลธรรม มีความ งามในท่ามกลางหมายถึงอริยมรรคและธรรม มีความงามในที่สุดหมายถึงพระนิพพาน^๖ ซึ่งเป็นพระดำรัสของพระพุทธเจ้าที่ทรงเป็นพระอรหันต์ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิเศษและจรณะ เสด็จไปตี รั้งแจ้งโลก เป็นสารถิณีผู้ที่ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย พระองค์ทรงรู้แจ้งโลกนี้พร้อมทั้ง เทวโลก ด้วยพระองค์เอง แล้วทรงประกาศให้ผู้อื่นรู้ตาม ทรงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้นมีความ งามในท่ามกลางและมีความงามในที่สุด ทั้งนี้ก็เพื่อพุทธศาสนิกชนที่ได้ศึกษาหรือฟัง แล้วสามารถนำไปเป็นเครื่องมือชั้นเยี่ยม ในการพัฒนาชีวิตตนและสังคมได้ คือสามารถทำให้ชีวิตของบุคคลผู้ปฏิบัติตาม ประสบความสำเร็จรุ่งเรืองทั้งด้านชีวิต การเป็นอยู่ การศึกษา การงาน และการติดต่อสมาคมกับผู้อื่น เพื่อที่จะหยิบยื่นผลประโยชน์ให้เกิดขึ้นกับตนเอง

ในสภาพสังคมปัจจุบัน เป็นสังคมของยุคโลกาภิวัตน์ที่มีความเจริญรุ่งเรือง ทางด้านต่างๆ โดยเฉพาะค่านิยมทางด้านวัตถุ จึงมีการแข่งขันกันในทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะ ต้อง รีบเร่งแข่งกับเวลา แข่งขันกับสังคม แข่งขันกับตัวเองหรือแข่งขันในการเล่าเรียนตั้งแต่ระดับ อนุบาลจนถึงระดับมหาวิทยาลัยเพื่อให้ได้เรียนในสถาบันที่มีชื่อเสียง พอจบการศึกษาก็ต้อง มาแข่งขันเรื่องการทำงานเพื่อให้สามารถเข้าทำงานในบริษัทหรือสถาบันที่มีความมั่นคงมี ชื่อเสียง และทำให้ตนเองมีเงินเดือนสูงมีความก้าวหน้าในอาชีพการงาน มีฐานะความร่ำรวย รวมไปถึงการมีบุคลิกภาพดีและหน้าตาสวยงามถูกใจเพศตรงกันข้าม จึงพยายามเสริมแต่ง หน้าตารูปร่าง ให้เป็นที่ต้องตาต้องใจทั้งนี้เพื่อให้ตนเองเป็นที่ยอมรับของสังคม เป็นการ

^๔ กิริติ บุญเจือ, *ปรัชญาศิลปะ*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๒), หน้า ๒๖๓.

^๕ ศ.ดร.ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, *ปรัชญาเบื้องต้น*, อ่างแล้ว, หน้า ๑๓๒.

^๖ ที.สี. (ไทย) ๑๑/๑๙๐/๑๕๙.

สร้างรูปแบบของสังคม จนกลายเป็นสังคมที่ให้ความสำคัญด้านวัตถุมากกว่าจิตใจ นับว่าเป็นเรื่องที่ไกลจากคุณธรรมทางด้านจิตใจมากขึ้น

เมื่อพิจารณาแล้วเราจะพบว่าเป็นการกระทำแต่เพียงเปลือกนอกเกิดผลได้เฉพาะทางกายที่เป็นความงามเฉพาะขณะเท่านั้น หาใช่ความงามถาวรที่ก่อให้เกิดความสุขแก่ตนเองหรือผู้อื่นอย่างแท้จริงไม่ ความงามที่แท้จริงควรเป็นความงามที่เกิดจากภายใน เป็นความงามที่เกิดจากจิตใจที่ดีงามของเราส่งผลต่อกายของเรา ทำให้กายของเรามีความสดใส มีบุคลิกภาพที่ดี อิ่มเอิบมีความสุข^๗ ดังคำกล่าวที่ว่าเมื่อใจงามส่งผลให้กายงามตามมา ซึ่งคนทั่วไปสามารถสัมผัสหรือรับรู้ผ่านทางสายตาได้ ในพุทธปรัชญาเถรวาทได้กล่าวถึงหลักธรรมอันเป็นบันไดขั้นแรกที่จะเป็นมรรคาให้มนุษย์ดำเนินไปสู่ความงามที่แท้จริง ซึ่งเป็นความงามที่สามารถสัมผัสได้ทั้งภายนอกและภายในหลักธรรมดังกล่าวก็คือ เบญจธรรม เพราะความเป็นมนุษย์ย่อมมีธรรมชาติในการให้ ไม่ว่าจะเป็นการรักษาในเรื่องวัตถุสิ่งของ ให้หลักการหรือแง่คิดที่จะเกิดประโยชน์แก่ผู้อื่น ตลอดจนการให้อภัยในความผิดพลาดหรือความพลั้งเผลอของเพื่อนมนุษย์ซึ่งจัดเป็นความงามในเบื้องต้น

ผู้ที่มีความประพฤติทางกาย วาจา เป็นปกติอยู่ในกรอบของศีลหรือกฎระเบียบของสังคมจะทำ พูด คิดสิ่งใดก็ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนต่อตัวเองและสังคมก็จัดเป็นความงามในท่ามกลาง ส่วนผู้ที่หมั่นฝึกฝนอบรมจิตใจให้เกิดความงอกงามทางสติปัญญา รู้หลักการในการทำ พูด คิดอย่างมีระบบแบบเป็นเหตุเป็นผล พัฒนาตนและสังคมให้บรรลุถึงความเจริญรุ่งเรือง เรียกว่ามีความงามในที่สุด^๘

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษาลักษณะที่เกี่ยวข้อกับความงามทั้งฝ่ายตะวันออกและตะวันตก โดยมุ่งศึกษาเฉพาะหลักธรรมเรื่องเบญจธรรม ตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎกและเอกสารวิชาการต่างๆ ทางพระพุทธศาสนาเพื่อเป็นการศึกษาเกี่ยวกับความงามตามทรรศนะพุทธปรัชญาเถรวาท ซึ่งการวิจัยในครั้งนี้ จะทำให้หลักธรรมดังกล่าวเป็นสาระที่กระจ่างชัด และเพิ่มความหลากหลายในองค์ความรู้ ที่สำคัญสามารถนำไปประยุกต์ใช้ เพื่อให้เกิดความงามที่ทรงคุณค่าอย่างสูงสุด และพร้อมกันนั้นในทางพระพุทธศาสนาถือว่าการพัฒนาจิตใจด้วยเบญจธรรมนั้นที่เป็นการพัฒนาตามไตรสิกขาเป็นสิ่งที่สำคัญมาก คือศีลที่บริสุทธิ์ย่อมเป็นพื้นฐานส่งเสริมสมาธิให้แน่นแนบ สมาธิที่แน่นแนบย่อมเป็นพื้นฐานส่งเสริมปัญญาที่แก่กล้า ปัญญาที่แก่กล้าย่อมทำให้จิตสามารถละกิเลสทั้งปวงได้^๙

^๗จี ศรีนิवासัน, สุนทรียศาสตร์ปัญหาและทฤษฎีว่าด้วยความงามและศิลปะ, แพลและเรียบเรียงโดยสุเชาว์น พลอยชุม, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๒๕.

^๘พระเมธีวราภรณ์ (สุทัศน์), เบญจศีลเบญจธรรม อุดมชีวิตของมนุษย์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ต้นบุญ, ๒๕๕๑), หน้า ๓๘.

^๙วิสุทธิ. (บาลี) ๑/๙๐.

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาความงามในเชิงสุนทรียะ
๒. เพื่อศึกษาเบญจธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท
๓. เพื่อศึกษาวิเคราะห์เบญจธรรมของพุทธปรัชญาเถรวาทในเชิงสุนทรียะ

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งเป็นการศึกษาวิจัยโดยเน้นการศึกษาทางเอกสาร และมีลำดับขั้นตอนดังนี้

๑. สืบค้นเอกสารและรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ได้แก่ ๑) เอกสารชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทยของมหา วิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และ ๒) เอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา งานวิจัย วิทยานิพนธ์ เอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง และมีความสัมพันธ์กับเบญจธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทในเชิงสุนทรียศาสตร์

๒. วิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัย ได้แก่ ๑) วิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ๒) นำข้อมูลที่ได้มาทำการสรุปผลเป็นผลงานวิจัย และ ๓) เรียบเรียงและนำเสนอข้อมูล

๓. เรียบเรียงข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ โดยการจัดระเบียบข้อมูลและเขียนวิทยานิพนธ์ ตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ข้อมูลวิจัย สรุปและนำเสนอ

๔. สรุปผลการวิจัย

สุนทรียะแบบตะวันตก มีความเชื่อพื้นฐานที่ขัดแย้งกันตามแต่ละทฤษฎี ซึ่งศีลธรรมนิยม และศิลปะนิยมล้วนให้เหตุผลแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง และหลักทฤษฎีความงามเป็นหลักที่แสดงให้เห็นถึงกลุ่มต่างๆ ที่มองคุณค่าความงาม และตัดสินว่างามหรือไม่งาม ประสบการณ์สุนทรียะก็เป็นการตัดสินอีกอย่างหนึ่งในการมองความงามเช่นเดียวกัน ไม่ว่าจะในปรัชญาฝั่งตะวันตกหรือตะวันออก คุณค่าทางสุนทรียะ คือ คุณสมบัติของวัตถุที่ถูกสร้างสรรค์ และตกแต่งให้เกิดความงามไม่ได้เป็นสุนทรียะเพราะใครๆให้ การยอมรับว่าเป็นสุนทรียะ ความเป็นสุนทรียะ ไม่ได้มีเพราะการยอมรับว่าเป็นสุนทรียะ โดยมนุษย์เป็นผู้กำหนดหรือตัดสินให้เป็นหรือไม่เป็น แต่เป็นสุนทรียะเพราะวัตถุนั้นๆ มีคุณสมบัติแห่งความเป็นสุนทรียะแล้วอย่างแท้จริง

ความงามและคุณค่าที่เกิดขึ้นในเบญจธรรมนั้นเป็นสิ่งเริ่มต้นของการมีธรรมทำให้เกิดมีคุณค่าต่อตนเองและผู้อื่น เมื่อผู้ใดทำให้มาก มีมาก ก็เกิดคุณค่ามากและเป็นธรรมที่ค่อนข้างยั่งยืน ดี มีประโยชน์ และประโยชน์ที่เกิดขึ้นเป็นคุณค่าแท้หรือคุณค่าเทียมก็ล้วน

แล้วแต่เป็นประโยชน์ทั้งสิ้น ทำให้คนและสังคมมองว่าเป็นคนดี มีคุณค่าทั้งในการมองทางโลกและทางธรรม และกลายเป็นบุคคลสำคัญไปในที่สุด

จากการศึกษาวิเคราะห์เห็นได้ว่าผู้ที่ก้าวขึ้นสู่อริยะบุคคลในขั้นต้นนั้นต้องมีบันไดในการไต่ขึ้นไปและเบญจธรรมก็เป็นอีกข้อหนึ่งที่ขาดเสียไม่ได้ในการปฏิบัติเพื่อขึ้นสู่จุดสูงสุด (นิพพาน) เพื่อการทำให้เต็มของความเป็นมนุษย์ ต่อจากนั้นก็นำข้อธรรมที่ละเอียดยิ่งกว่ามาปฏิบัติเพื่อให้บรรลุจุดสูงสุดได้ ความงามและคุณค่าที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติกล่าวได้ว่างามในเบื้องต้น งามกลาง และที่สุดได้ คุณค่าที่เกิดขึ้นจึงเป็นคุณค่าแท้ที่มีแต่ประโยชน์ฝ่ายเดียวนั่นเอง

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(ก) ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

(ข) ข้อมูลทุติยภูมิ

๑) หนังสือ :

กীরติ บุญเจือ. ปรัชญาศิลปะ. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๒.

คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปรัชญาเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร :

นวสาส์นการพิมพ์, ๒๕๕๑.

จี ศรีนิวาสัน. สุนทรียศาสตร์ปัญหาและทฤษฎีว่าด้วยความงามและศิลปะ. แปลและเรียบ

เรียงโดยสุเชาว์ พลอยชุม. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

พระเมธีวราภรณ์ (สุทัศน์). เบลูจีสลเบญจธรรม อุดมชีวิตของมนุษย์. กรุงเทพมหานคร :

สำนักพิมพ์ต้นบุญ, ๒๕๕๑.